

AZ ORVOSTUDOMÁNY ÉS AZ EGÉSZSÉGÜGY A MAGYAR POSTABÉLYEGEKEN

Bohár László dr.

Évtizedek óta megjelenő, fokozatosan növekvő terjedelmű és egyre reprezentatívabb kiállítású kiadvány a Magyar posta- és illetékbélyeg katalógus. Ezt a most már évente megjelenő (újabbán már CD-n is hozzáférhető) periodikát a Philatelia Hungarica Kft. jelenteti meg. A katalógusban valamennyi valaha kiadott postai bérmentesítésre használt magyar bélyeg színes képe, legfontosabb adatai (a katalógusszám, a tervező neve, a postai árusítás időtartama, a forgalmi időtartam, a példányszám, a bélyegkép leírása, stb.) mellett röviden olvashatunk arról is, hogy milyen alkalmából jelentették meg a bélyeget vagy a bélyegsorozatot. Valószínűnek tartom, hogy a bélyeggyűjtőkön kívül kevesen veszik kézbe ezt a könyvet, pedig sok érdekességet tartogat nem csupán a filatelistáknak, de a társadalomtudományok, a természettudományok és művészetek iránt érdeklődőknek is.

A postabélyegek kiadása minden országban (eltekintve az utóbbi években nálunk is szaporodó és bérmentesítésre nem használható magánkiadásoktól) állami monopólium, ezért a megjelentetett és a posta által forgalmazott bélyegek témája többé-kevésbé hű tükrözi az adott ország történelméről, politikájáról, tudományáról, kultúrájáról a kiadás pillanatban alkotott „hivatalos” felfogásának. Ráadásul ez egy meghamisíthatatlan, megváltoztathatatlan dokumentum. Elég, ha csak arra utalok, hogy amíg egy korszak politikai jelképei, felállított emlékművei szinte napok alatt eltűnhetnek, adott esetben a fényképekről az időközben „kellemetlen” vált személyek kiretusálhatók, a történelemből átírhatók, addig az egyszer kiadott és postai forgalmazásra került bélyegek ebben az árjegyzékben kitűnően, letagadhatatlanul szerepelnek. (Elég csak arra gondolnunk, hogy azokban az években, amikor Trianonról említést tenni sem volt kívánatos, ebben a katalógusban a bécsi döntések nyomán visszacsatolásra került területekhez közzöntő bélyegek képe – akár a fehér lovon bevonuló kormányzóval – évente hozzáférhető volt. Ugyanígy nem tagadható le a Tanácsköztársaság rövid, de sorsdöntő időszaka vagy az 1956-os forradalom sem bélyegkiadásunk tükrében. Szerencse, hogy történelmünk leggyászosabb korszakát, a nyilasok rémuralmát nem örökíti meg bélyeg, erre a korzaklatott körülményei között valószínűleg nem jutott idő

és alkalom.) Bizonyára minden ország bélyegkiadása tartalmaz érdekességeket, akár ma már szívesen letagadandó bélyegképeket, de az olyan viharos, rendszerváltásokkal tagolt történelmű ország, mint hazánk bélyegkatalógusa különösen izgalmas kordokumentum az értő olvasó számára.

Önmagában már az is ritkaságnak számít, hogy amíg a világ boldogabb felén a bélyegeken szereplő érték pénzneme konstans (például az USA-ban mindig dollár) vagy csak egyszer változott (mint számos európai országban, ahol néhány éve bevezetésre került az euro), addig a magyar bélyegkiadás ebből a szempontból is korszakokra osztható.

Önálló magyar postaigazgatásról 1867. május 1-jétől beszélhetünk, ekkortól voltak forgalomban a krajcáros (kr) bélyegek. 1900. január 1-jétől a korona-filléres, majd 1926-tól a pengő-filléres értékű bélyegek voltak használatosak. A világtörténelem egyik legnagyobb inflációját jelzik az 1946-ban megjelent milliós, milpengős, milliárdos, billiós és adópengős értékjelű kiadványok. A jelenleg is használatos forint-filléres bélyegek első példányai 1946. augusztus 1-jén jelentek meg. Talán már nem vagyunk nagyon messze az euros hazai bélyegek megjelenésétől sem.

E katalógus 56. kiadását lapozgatva támadt ötletem nyomán ezen oldalakon pontosan feltérképezem, hogy az eddig (a 2008. évi adatai szerint) megjelent összesen 4950 magyar postabélyegen mekkora számban és milyen formában tükröződik az orvostudomány (azon belül a képalkotó diagnosztika), illetve szélesebb kitekintésben az egészségügy. Az általam összeállított és az alábbiakban közölt táblázat elemzése kapcsán a hazai bélyegkiadásról támadt, esetleg vitatható gondolataimat és néhány érdekességet kívánok az olvasóval megosztani.

Az első magyar bélyeg, amelyen egy orvos képe látható, az 1932-ben kiadott Arcképek I. sorozat részeként jelent meg, és „az anyák megmentőjét”, *Semmelweis Ignácot* ábrázolja (1. kép). Ő egyébként az orvosok között a hazai bélyegkiadás „sztárja”, hiszen további négy bélyegen is szerepel: Tudósok sorozat (1954), Arcképek II. sorozat (1960), Évfordulók-események sorozat (1965) és Orvosok I. sorozat (1987). További magyar

1. kép. *Semmelweis Ignác* portréja az 1932-ben kiadott „Arcképek” sorozat 4 filléres címletén

2. kép. Röntgenorvos az 1951-ben megjelent „Az öt éves terv eredményei” sorozat 30 filléres címletén

3. a-d kép. Az 1941-ben megjelent első magyar „Vöröskereszt” sorozat bélyegei (véradás, ápolás, gondozás, gyámolítás)

orvosok, akiknek képével bélyeget adtak ki: *Korányi Frigyes* (1954, 1963 és 1976), *Hőgyes Endre* (1954 és 1980), *Korányi Sándor* (1966), *Imre József*, *Grósz Emil* és *Blaskovics László* (1972), *Kaposi Móric* (1986), *Selye János* (1997 és 2007). Az 1988-ban kiadott Nobel-díjas magyar tudósok sorozatban szereplők többsége, ha nem is orvos, de az orvostudománnyal kapcsolatos kutatások kiemelkedő személyisége (*Zsigmondy R. Adolf*, *Bárányi Róbert*, *Hevesy György*, *Szent-Györgyi Albert*, *Békésy György*, *Gábor Dénes*).

A röntgenvizsgálatokat reprezentáló egyetlen magyar bélyegképen, amely „Az öt éves terv eredményei” című sorozat része, egy röntgenorvos látható munka közben (2. kép). Nem véletlen ennek megjelenési éve (1951), hiszen ebben az időszakban tették meg a legjelentősebb lépéseket a „morbus hungaricus”, azaz a tuberculosissal szemben. Ebben az eredményes munkában pedig kiemelkedő szerepet töltött be a röntgendiagnosztika. Érdekes kordokumentum a bélyegkép, hiszen az akkor használatos képerősítő nélküli röntgenberendezés szerepel rajta a „Ratkóczy-széssel”, háttérben egy szocialista lakóteleppel. A röntgenológus szemüvege azt sejteti, hogy a tervező a adaptálószemüveget magához a vizsgálathoz szükséges eszköznek tartotta.

Más országokhoz hasonlóan a hazánkban is több esetben (1942, 1944, 1957, 1963) került sor ún. vöröskeresztes bélyegek megjelentetésére. Ezeket a bélyegeket a Vöröskereszt Szervezet(ek) javára, megsegítésére adták ki és rajtuk a mozgalom „logo”-ja a vöröskereszt (vagy egyes országokban a vörös félhold) is szerepel. A hazai kiadványok közül kiemelkednek tematikájukkal az 1942-ben megjelent első sorozat bélyegei, melyek az egészségügyi és szociális ellátás alappilléreire (véradás, ápolás, gondozás, gyámolítás) hívják fel a figyelmet (3. a-d kép). Az 1944-ben kiadott harmadik vöröskeresztes sorozat képei (nővér és honvéd, szuronyos honvéd, térdeplő nővér, csonkolt lábú honvéd) már utalnak a háborús viszonyokra, a legutóbbi egyike az egyértelműen

mozgásszervi kórképre utaló három kiadványnak (4. kép). További két hazai bélyeg kapcsolatos még mozgássérüléssel: az 1981-ben a „Mozgássérültek Nemzetközi Éve” alkalmából kiadott (5. kép), valamint a 2002-ben ún. „kisív” formájában megjelent és két hazánkban rendezett eseménynek, az Európai Diabetes Társaság XXXVIII. és az Európai Váll- és Könyöksebész Társaság XVI. Kongresszusának emlékét állító. Az utóbbi összejövetelel üdvözlő bélyegen a kar és a váll izom- és csontszerkezetének rajza látható (6. kép). A Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetségének kiadásában (tehát ún. magánkiadásban) jelent meg 1992-ben a Vöröskereszt I., II. – Emléki pár, melyen az első és a második vöröskeresztes sorozat egy-egy bélyege szerepel a következő felirattal: „AII. világháború katonai és polgári áldozatainak, szenvedőinek emlékére” (7. kép). A Vöröskeresztes Szervezettel kapcsolatos eseményekről további magyar bélyegek is megemlékeznek: 100 éves a Magyar Vöröskereszt (1981), a Vöröskereszt Európai Konferenciája (1981), 125 éves a Magyar Vöröskereszt (2006).

Az 1970-es évek eleje a filatelistáknak is jelzi, hogy hazánk a tudományos életben kezdett kitörni addigi elszigeteltségéből. Két nagy tudományos eseményt (Európai Szeméskongresszus és XI. Nemzetközi Audiológiai Kongresszus) rendeztek sikerrel Budapesten 1972-ben, amelyek köszöntésére bélyegeket is megjelentettek. Az azóta eltelt évtizedek során hazánk több nagy nemzetközi orvosi konferenciának, kongresszusnak is otthont adhatott, ezek egy részét bélyegkiadásunk is tükrözi. Legutóbb 2007-ben a 2. Stressz Világkonferencia alkalmából jelent meg bélyeg Selye János portréjával.

Néhány egészségüggyel kapcsolatos hazai intézmény is megjelenik a bélyegeken. Így az 1953-ban kiadott Épületek I. sorozat részeként a Fővárosi új közpórház és a Szombathelyi egészségügyi szakiskola épülete is ábrázolásra került egyéb középületek között. Érdekes az 1957-ben kiadott Postaskórház sorozat, melyet (a bélyegképek felirata szerint) a postai dolgozók kórházának felszerelése

4. kép. Csonkolt lábú honvéd az 1944-ben kiadott „Vöröskereszt II.” sorozat egyik bélyegén

5. kép. A Rokkantak Nemzetközi Éve (1981) alkalmából kiadott bélyeg (emléma és mozgássérült)

6. kép. Az Európai Diabetes Társaság, illetve az Európai Váll- és Könyöksebész Társaság XVI. Kongresszusa alkalmából 2002-ben megjelent bélyeg

7. kép. A „Vöröskereszt III.” sorozat egyik címlete az 1992-ben magánkiadásban megjelent emlékbélyegen

se javára jelentettek meg. Érdekes lenne tudni, hogy mi lett a sorsa ennek az intézménynek?

Elfogadható, hogy egy ország bélyegkiadása egyrészt a nemzetközi és hazai történelmi, politikai, kulturális eseményeknek, egyes kiváló személyiségeknek kíván emléket állítani, másrészt pedig egyértelműen üzleti megfontolások befolyásolják a megjelentetett bélyeg tematikáját. Ez utóbbi elsősorban a motívum-gyűjtők kedvében igyekszik járni, nem egészen önzetlenül, időnként meglövigolva a divathullámokat is. Ez utóbbira jó példa a hazai bélyegkiadásban is megjelentetett igen nagyszámú, az űrkutatással foglalkozó bélyeg az 1960-70-es években. Az is természetes, hogy a sport, a természet (állat, virág), a művészet (elsősorban festmények) iránt érdeklődő gyűjtőket sem rossz üzlet kielégíteni. Viszonylag sokan gyűjtik azonban a szinte minden ország bélyegkiadásában előkelő helyen álló vöröskeresztes és vörös félholdas bélyegeket is. Kár, hogy az ilyen jellegű magyar kiadványok bélyegképei (pl. a Vöröskereszt VI. sorozat, amely az 1955-ös Munka

sorozat egyes címleteinek vöröskereszttel való felülnyomása) nem minden esetben élnek azzal a lehetőséggel, hogy egyidejűleg a magyar vagy nemzetközi orvostudomány kiemelkedő személyiségei vagy jelentős eredményei előtt is tiszteljenek. Az is elgondolkoztató, hogy – bár mindannyian rászolgáltak életművükkel – miért alig néhány tudós orvoskollégánk arcképe szerepel hazai bélyegeinken, ráadásul néhányuk többször is. Nem csupán szakmai hiúság miatt fájó, hogy a magyar, de hozzáteszem, gyakorlatilag a világ bélyegkiadása is észrevétlenül ment el 1985-ben a röntgensugárzás felfedezésének centenáriuma mellett. Pedig a jelenlegi orvoslás egyik alappillérenek számító és az utóbbi évtizedekben forradalmi fejlődésen átment képalkotó diagnosztikának a születésnapja megérdemelte volna a figyelmet!

Tény, hogy az eddig megjelent közel 5000 magyar forgalmi bélyegből alig 100 kapcsolódik valamilyen formában az orvostudományhoz, az egészségügyhöz. Hogy ez sok vagy kevés, annak megítélését a tisztelt olvasóra bízom...